

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL • Mai ve Siyah

İletişim Yayınları 2592 • İletişim Klasikleri 115
ISBN-13: 978-975-05-2353-3
© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2018, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYAN Emre Bayın
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Diran Çırakyan
UYGULAMA Hüsni Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Mai ve Siyah

OSMANLICA ASLINDAN NOTLARLA
YAYINA HAZIRLAYAN

Seval Şahin

ELEŞTİREL BASIM

ORHAN KOÇAK'IN SONSÖZÜYLE

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL 1865'te İstanbul'da doğdu. Uşak'ın Helvacızadeler adıyla bilinen eski bir ailesine mensup dedesi aynı zamanda bir halı tüccarıdır. Babası Hacı Halil Efendi, babasının halı mağazasında çalışan bir "fikir ve his" adamıdır. Annesi Kayserili Hacı Bey ailesinden Behiye Hanım'dır. 10 yaşına kadar İstanbul'da, 24 yaşına kadar ise İzmir'de yaşar. İlk eğitimine Mercan Mahalle Mektebi'nde, Saraçhane Sıbyan Mektebi'nde ve Fatih Askeri Rüşdiyesi'nde devam eder. Bu yıllarda babası ve dedesiyle Gedikpaşa'ya sık sık gider ve tiyatro onu çok etkiler. Aile 1878 Mart ayında İzmir'e gelir. Halit Ziya, evde Fransızca dersleri alır; Ahmet Mithat'ın, Namık Kemal'in, Recaizade Ekrem'in, Abdülhak Hamit'in eserlerini okur. Bir süre İzmir Rüşdiyesi'ne devam eder, ancak 1880'de İzmir'deki Mechtariste rahiplerin okuluna gönderilir. Okulda Fransızca ile birlikte İtalyanca öğrenir. 1883 yılında okulu bitirir. Bir yandan İngilizce özel dersler alır, Almanca öğrenir. İtalyan ve Fransız operet kumpanyalarının oyunlarını izler, İzmir'in tanınmış hanendesi Wideman'dan müzik dersleri almaya başlar. Uşakızade Mehmet Halit imzasıyla *Hazine-i Evrak*'ta 3 Mart 1883'te ilk yazısı yayımlanır. Tefvik Nevzat ve Bıçakçızade İsmail Hakkı ile 1 Mart - 15 Ağustos 1884 tarihleri arasında *Nevruz*'u çıkarır. Burada Alfred de Musset ve Victor Hugo gibi Fransız romantiklerinden çeviriler yapar. Dergide ayrıca bilimsel yazılar da kaleme alır. İzmir Rüşdiyesi'nde Fransızca öğretmenliği yapmaya başlar, sonradan bu okulda Türkçe ve edebiyat dersleri de verir. Burada verdiği dersleri *Kavaid-i Lisan-ı Türki* (1866), *Fransızca Muallimi* adlarıyla kitap halinde yayımlar. 13 Kasım 1866'da Tefvik Nevzat ile *Hizmet*'i çıkarır. Burada çeviri, mensur şiir, fen ve edebiyata dair makaleler yayımlar. *Sefile*, *Bir Muhtıranın Son Yaprakları*, *Heyhat*, *Deli*, *Bu muydu?*, *Bir İzdıvacın Tarih-i Muasakası* bu devre ait eserleridir. 1886-1887 yılları arasında aynı dergide *Mensur Şiirler*'ini yayımlar, "Küçük Kitaplar" başlığı altında eserlerini basar. 1889'da evlenir, ilk çocuğu Vedide'yi kaybeder. Osmanlı Bankası'ndaki memurluğunun ardından Vilayet Mesalih-i Ecnabiye'de baş kâtip olarak çalışır. 4 Mart 1893'te Reji İdaresi baş kâtiplik görevini kabul ederek İstanbul'a gelir. Buraya geldikten kısa bir süre sonra Muhaberat-ı Türkiye ve Tercüme Kalemi müdürlüğüne getirilir. İstanbul'da Mehmet Rauf, Tefvik Fikret, Ahmet Rasim, Hüseyin Siren, Rıza Tefvik, Cenap Şahabettin gibi dönemin yeniliçti edebiyatçılarıyla bir araya gelir. *Servet-i Fünûn* ve *Mektep* dergilerine yazmaya başlar. İzmir'de yazdığı eserlerin kitap halindeki başlımları yapar. *Servet-i Fünûn*'da tefrika ettiği *Mai* ve *Siyah*, *Aşk-ı Memnû*, ona büyük bir şöhret kazandırır. Bu arada *İhdam* ve *Sabah*'ta da düzenli olarak hikâyeleri yayımlanır. Mesrutiyet'in ilanının ardından Reji komisyonluğuna tayin edilir. Darülfünun-ı Osmani'de Batı edebiyatı ve estetik dersleri verir. 1909'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önerisiyle padişaha baş kâtip olarak teklif edilir. Bu görevde 1912 Temmuzuna kadar kalır. Bu görevin bitiminin ardından Darülfünun'daki derslerine döner. Burada kesintisizle 1919'a kadar verdiği dersleri 1913-1915 yılları arasında kitap halinde yayımlar. Yazdığı oyunlar Darülbeydi'de sahnelenir. 1913'te İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Maliye Nazırı Cavit Bey'in işini kolaylaştırma zeminini hazırlamak üzere Paris'e gönderilir, buradan Bükreşe geçer. Karaciğerindeki rahatsızlık sebebiyle Viyana'ya ve Karlsruha'ya, ardından İsviçre ve Fransa'ya geçtikten sonra İstanbul'a geri döner. 1915-1916 yılları arasında Almanya'da görevlendirilir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında 1923-1930 yılları arasında *Millî Mecmua*, *Güneş*, *Resimli Ay* ve *Hayat* dergilerinde hikâyeleri, hatıra yazıları çıkar. 1930-1936 yılları arasında *Cumhuriyet*'te hikâyeleri, makaleleri çıkar ve *Kırk Yıl* ile *Saray ve Ötesi*'ni yayımlar. 1940-1943 arasındaki yazıları ve oğlu Halil Vedat'ın ölümlüme dair hatıraları *Son Posta*'da yer alır. 1932'deki Türk Dili Kurultayı'nın ardından daha önceki eserlerinin dillerini sadeleştirme girişir. 27 Mart 1945'te ölü. Bakırköy Mezarlığı'na oğlu Halil Vedat'ın yanına gömülmü: Eserleri: Roman: *Sefile* (*Hizmet*, nr. 1-73 1886-1887), *Nemide* (1892), *Bir Ölüenin Defteri* (1893), *Ferdi ve Şürekası* (1895), *Mai* ve *Siyah* (1898), *Aşk-ı Memnû* (1901), *Kırk Hayatlar* (1924), *Nesli-Ahır* (1990); Büyük hikâye: *Deli* (*Hizmet*, nr. 165-173 1888), *Bir Muhtıranın Son Yaprakları* (1888), *Bir İzdıvacın Tarih-i Muasakası* (1888), *Bu muydu?* (1896), *Heyhat* (1898), *Valide Mektupları* (1999), *Küçük Hikâye: Tuhef-i Letâif* (1893), *Küçük Fıkralar I-III* (1897-1899), *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şiir-i Hayal* (1914), *Sepette Bulunmuş* (1920), *Beyaz Şemsiye-Elfin* (Selâmi İzzet ile, ?), *İzdıvac-ı Müteyemmin - Akşamcı* (Halit Fahri ve F. Celalettin ile, ?), *Mayıs Pazarı-Bir Deli* (Mehmet Rauf ile, ?), *Bir Hikâye-i Sevda* (1922), *Hepsinden Acı* (1934), *Aska Dair* (1935), *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939), *İzmir Hikâyeleri* (1950); Mensur Şiirler: *Mezardan Sesler* (1891), *Mensur Şiirler* (1893); Tiyatrolar: *Fürûzcan* (1918), *Kâbus* (1918), *Fare* (1926); Hatıra ve Gezi Yazıları: *Almanya Mektupları* (*Tanin* nr. 2383-2685, 1915-1916), *Alman Hayatı* (*Tanin* nr. 2579-2719, 1916), *Kırk Yıl* (1936), *Saray ve Ötesi* (1940-1942), *Bir Acı Hikâye* (1942); Makaleler: *Kenarda Kalmış* (1924), *Sanata Dair I-II-III-IV* (1938, 1939, 1955, 1963); Edebiyat Teorisi: *Hikâye* (1891), *Batı Edebiyatlarına Dair Eserleri: Garptan Şarka Seyyale-i Edebiye: Fransız Edebiyatının Nümune ve Tarihi: Medhal: Ezmine-i Mutavassıta ve On Altıncı Asır, c. 1* (1885), *Tarih-i Edebiyat-ı Garbiyeden Fransa Edebiyatı Dersleri* (1913), *Tarih-i Edebiyat-ı Garbiye, Kısım-ı Sani: İspanyol Edebiyatı* (1913), *Alman Edebiyatı Tarihi* (1914), *Yunan Tarih-i Edebiyatı* (1915), *Latin Tarih-i Edebiyatı* (1915). Çeviriler: *Demirhane Müdürü* (George Ohnet'den, 1884), *Esrâr-ı Serendip* (Louis Jacolliot'dan, 1887), *Nâkil I-IV* (1893-1884), *Fennî Kitaplar: Haml ve Vaz-ı Haml* (1889), *Mebhasûl-kılf* (1893), *Bukalemun-ı Kimya* (1893), *Hesap Oyunları* (1893), *İlm-i Sıma* (1894), *Kanun ve Fenn-i Velade* (1894), *Birkaç Yaprak* (1898).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / SEVAL ŞAHİN.....	7
--------------------------	---

Mai ve Siyah

AHMET CEMİL'İN İSTANBUL'U.....	394
--------------------------------	-----

EKLER.....	397
------------	-----

Ek I: *Mai ve Siyah*'ın Tefrika, 1898, 1902, 1914 ile 1938

Baskıları Arasındaki Farklar.....	399
-----------------------------------	-----

Ek II: Şiirler.....	595
---------------------	-----

Ek III: Zaman Çizelgesi.....	599
------------------------------	-----

SONSÖZ

KAPTIRILMIŞ İDEAL: MAİ VE SİYAH ÜZERİNE

PSİKANALİTİK BİR DENEME / ORHAN KOÇAK.....	601
--	-----

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA.....	673
------------------------	-----

SUNUŞ

SEVAL ŐAHIN

Mai ve Sijah Türkçede yazılmıŐ en güzel romanlardandır. Türkçede modern romanın baŐlangıcı kabul edilen bu eser yıllardır değerini korumakta ve zevkle okunmaktadır. Eser, *Servet-i Fünûn* dergisinde 23 Mayıs 1312 - 27 Mart 1313 (nr. 273-317) tarihleri arasında 45 sayı ve resimli olarak tefrika edilmiş; ardından resimli olarak ilk defa 1898 yılında kitap halinde Âlem Matbaası tarafından yayınlanmıŐtır.

Elinizdeki baskıda eserin 1898 yılında yapılan resimli ilk baskısı kullanılmıŐtır. Âlem Matbaası, Ahmed lhan ve Şürekası tarafından 231 sayfa olarak 23x15 boyutlarında yayımlanan bu roman Diran ırakyan tarafından resimlenmiŐtir. Eseri yayına hazırlarken 1898 yılında yayımlanan bu ilk baskıyı esas alarak tefrikası, 1317 (1902), 1330 (1914) ve 1938 yılında biz-zat yazarı tarafından sadeleŐtirilen nüshalarıyla karŐılaŐtırdım ve aradaki farkları kitabın sonunda EK-1 adıyla verilen kısımda belirttim. Böylece yazarın eserini ilk ortaya koyduğu zaman ile onu son kez elden geçirdiği zamandaki halini bir araya getirmeye çalıŐtım. Bunu yapmaktaki amacım ise eserin üslubunun 19. yüzyıl Osmanlı edebiyatında oldukça önemli bir yer kaplaması, buna özellikle vurgu yapılmasıdır. Esere tefrikası ve ilk baskısındaki "milli musavver roman" ibaresini de göz önünde bulundurarak Diran ırakyan tarafından yapılmış illüstrasyonları da ekledim.

Mai ve Sijah, Latin harfleriyle ilk olarak 1938 yılında Hilmi Kitabevi tarafından basılmıŐtır. Bu baskı, Halit Ziya'nın bir nsz ekleyerek kendisi-

nin sadeleştirdiği metnin de ilk baskısıdır. Ardından aynı yayınevi eseri 1942 ve 1957 yıllarında yeniden yayımlar. 1963 yılından itibaren İnkılap ve Aka Yayınevleri eseri basmaya başlar. 1968 ve 1971'deki baskıların ardından 1976'da Nevzat Kızılcan eseri sadeleştirir ve bu şekilde basılmaya başlar. 1980 yılında H. Fethi Gözler eseri yeniden sadeleştirir. *Mai ve Siyah* 1988 yılından itibaren sadece İnkılap Yayınları etiketiyle çıkmaya başlar ve bu kez de romanı Şemsettin Kutlu sadeleştirir. 1994, 1997, 1999 yıllarında bu şekilde üç baskı yapar.

2001 yılında Özgür Yayınları, Enfel Doğan'ın notlu ve sözlüklü olarak hazırladığı, baskı karşılaştırmalarının olmadığı, 1938'deki sadeleştirilmiş nüshanın esas alındığı bir baskı yayımlar ve 2016 yılına kadar kitap 2001, 2003, 2004, 2008 yıllarında dört baskı yapar.

2002 yılında Bülent Yorulmaz eserin tefrikasını, 1902'de yapılmış ikinci baskısını esas alarak 1. ve 3. baskısı ile karşılaştırarak yayına hazırlar (bkz. Bülent Yorulmaz, *Halit Ziya Uşaklıgil - Mai ve Siyah - Mai ve Siyah Romanının Karşılaştırmalı Baskısı*, Lefkoşa, 2002). Eserin, 2016 yılında telif haklarının sona ermesinin ardından birçok baskısı yapılmıştır.

Eseri yayına hazırlarken günümüzde kullanılan kelimelerin imlâlarını korudum. Eğer anlam değişikliği yoksa ayın ve hemze kullanımlarından kaçındım. Arapça maalmemnuniye, mamafih gibi kelimeleri bitişik yazdım. Özel isimlerin yazımında bugünkü imlâyı esas aldım. Günümüzde kullanılmayan kelimelerin her sayfanın altında dipnotlarla karşılıklarını verdim. Avrupa dillerinden geçen kelimelerde kelimenin orijinal dilindeki halini yazdım. Eserde noktalama işaretlerinin kullanımında herhangi bir müdahalede bulunmadım. Bugün kullanılmayan ve 19. yüzyıl Arap harfli metinlerinde hem virgöl hem de üç noktaya karşılık gelen bir anlamı vurgulayan .. işaretini, yazarın üslubunu da etkileyen bir unsur olduğu için metinde herhangi bir değişiklik yapmadan korudum. *Mai ve Siyah*'in 1898 baskısındaki orijinal sayfa numaralarını [] içinde gösterdim. Eserin bugünkü okurla arasındaki mesafeyi kısaltabilmek amacıyla metinde geçen saat, para, uzunluk ve ağırlık birimlerini günümüz birimlerine çevirdim ve bunları da dipnotlarda belirttim. Bunlarla beraber metinde yer alan birçok kavramı ve meseleyi dipnotlarda açıkladım. Romanda Ahmet Cemil ve Hüseyin Nazmî'nin birlikte çevirmeye çalıştıkları Edmond Haracourt'un *Makber* adlı eserinin çevirisini, Ahmet Cemil'in tek başına çevirmeye çalıştığı Lamartine'in *Raphaël*'inin döneminde yapılmış bir ter-

cümesini, dönem edebiyatından bahsettiklerinde özellikle değinilen Re-caizade Mahmut Ekrem'in "Hilâ-i Seher" şiirini kitabın sonunda yer alan EK-2 kısmına koydum.

Mai ve Siyah romanı, beş yıllık bir sürecin Ahmet Cemil'in gözünden bize aktarıldığı bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu zaman diliminin çizelgesini romanda zamana dair verilen ifadelerden yola çıkarak kitabın sonundaki EK-3 kısmında gösterdim.

Yaklaşık üç yıllık bir sürece yayılan bu çalışmada uzun uzun *Mai ve Siyah* konuştuğum, yardımlarını gördüğüm Hanife Koncu, Müjgân Çakır, Didem Ardalı Büyükarman, Banu Öztürk, İpek Bozkaya, Sait Çangır, Belce Ünüvar, Kerem Ünüvar, Emre Bayın, Şule Gürbüz, Ebru Aykut, Nurçin İleri, Fatih Altuğ, Fatih Bakırcı, Sevan Değirmenciyan, Yağmur Yıldırım, Ezgi Bilgi Gümüş, Abdullah Altınay, Esin Hamamcı, Meryem Çakır ve Mehmet Fatih Uslu'ya çok teşekkür ederim. Takdirler onların hatırlar benimdir.

Böyle bir çalışma sonuçta aslında hiçbir zaman bitmeyen bir iş demek. O yüzden kitabı okuyanların eklemeler, hatalar ve öneriler için bana ulaşabilmesi amacıyla bir eposta adresi oluşturdum. maivesiyahiletisim@gmail.com adresine yazarsanız çok sevinirim. Amacım *Mai ve Siyah*'ı 1898'deki ilk baskısıyla bugünün okurunu bir araya getirmek ve Türkçede roman tarihinde çok büyük bir hamle olan bu eserin metnini mümkün olduğu kadar doğru bir şekilde yayına hazırlamak oldu. Umarım bir nebze de olsa bunu başarabilmişimdir.

Kadıköy 2017

Uşşakizâde Halit Ziya

Mai ve Siyah

(Musavver Milli Roman)

Süret-i mahsusada resm ü hakk edilmiş
tesâvirle müzeyyendir

Istanbul
Âlem Matbaası - Ahmet İhsan ve Şürekâsı
1313

عشاقی زاده خالد ضیا

جانی و سیاہ

[مصور ملی رومان]

صورتِ محصورِ رسدہ رسم و جگہ ابتداءً تصاویر و مزینہ

استانبول

تالم مطبعہ سی — احمد احسان و شرکائی

۱۳۱۳

[1]Mai ve Siyah

1

Sofranın etrafında yedi kişi idiler.

Bir gün, Mir'at-ı Şuun¹ sahib-i imtiyazı² Hüseyin Baha Efendi, matbaaya çehresinde bir şaşaa-i fevkalâde³ parıldayarak girdiği zaman dört nüshadan beri devam eden Sanayi-i Dahiliye makalesinin altına intihâ⁴ kelimesinin ya'sını bitmez tükenmez bir hatt-ı medid⁵ suretinde çekmekle meşgul olan ser-muharrir⁶ Ali Şekip'e demiş idi ki:

– Yarın değil öbür gün Mir'at-ı Şuun onuncu senesinin üç yüz altmış beşinci gününü ikmal⁷ ediyor. Çarşamba günü için...

Ali Şekip hemen cevap vermiş idi:

– Hiçbir şey yazamam. Ziyafet verilmeyince bir satır yazı yok.

1 Mir'at-ı Şuun, şeylerin aynası anlamına gelir.

2 Gazetenin yazı işleri müdürü.

3 Olağanüstü parlaklık.

4 Son.

5 Uzayan çizgi.

6 Başmuharrir, yani başyazar, gazetenin ilk sayfasındaki makaleyi yazar.

7 Tamamlama.

Bu gece işte, Tepebaşı Bahçesi'nde¹ heyet-i tahririyeye² o ziyafet verilmiş idi.

Medüvvin³ *Mir'at-ı Şuun* ceridesi⁴ muharirlerinden⁵ ibaret idi. Bütün bu gençler dört saat mütemadiyen⁶ içmişler, bir saat mütemadiyen yemişlerdi. İş şimdi parmaklarının arasında karnı doyduktan sonra yalnız meşgul olmak için oyalananlara mahsus bir edâ-yı mütেকâsilâne⁷ ile yavaş yavaş yuvarladığı bir elmanın kabuğunu bir parçada çıkarmaya çalışan Ali Şekip'ten başka, hepsi, sandalyelerinin vaziyetini tebdil⁸ etmişler; sofradan az çok çekilmişlerdi. Sofrada artık yemek sonuna mahsus bir perişânî⁹ hüküm sürüyor; kahvenin vürûduna¹⁰ kadar unutulurak bırakılmış elma, portakal kabukları ile dolu son tabaklar, diplerinde kırmızı cüralar¹¹ görünen şarap kadehlerinin yanında duruyor; sofranın kenarından câ-be-câ¹² çıkan tütün dumanı bir müddet dalgalanarak lambanın etrafında bir sehâb-ı devvâr¹³ teşkil ettikten sonra dağılıyor; beyaz örtünün üzerinde yüksek yemiş tabaklarının, sürahilerin, kadehlerin, oraya bırakılmış bir fesin şarap lekelere karışan gölgeleri lambanın ziyâ-yı rakkası altında gâh küçülüp [2] gâh büyüyor... Şurada devrilmiş bir tuzluk... Ötede birisinin can sıkıntısı ile üç çataldan teşkiline çalıştığı bir ehram...¹⁴ Yer yer tabakların üzerine yahut şişelerin yanına bırakılmış peşkirler... Düşmüş de kaldırılmasına üşenilmiş bir bardak... Sofrayı

1 Tepebaşı Bahçesi, Beyoğlu ilçesinde, Tepebaşı'nda yer almaktaydı ve 19. yüzyılda şehrin açılan ilk parkı olmuştur.

2 Yayın kurulu.

3 Davetliler.

4 Gazete.

5 Yazarları.

6 Sürekli.

7 Gevşek bir tarzda.

8 Değiştirme.

9 Dağınıklık.

10 Düzensiz hâl.

11 Yudum.

12 Yer yer.

13 Dönen bulut.

14 Piramit.

ser-tâ-ser¹ örten bir hâl-i gayr-ı muntazam² güyâ ki yedi kuvvetli çenenin bî-tâb-ı darabâtı³ kalmış, bir perişânî-yi melûl⁴ ile serilmiş bir sofrâ!

Hepsi başka bir vaziyette idi: Bir tarafta Ahmet Cemil –latif kıvrıntılarla bükülerek kulaklarında dolaşan uzun sarı saçları⁵ ensesine dökülmüş bir genç– ellerini ceplerine sokmuş, bacaklarını uzatmış, ağzında sallanan sigarasının mini mini bulutlarına süzgün gözlerle dalmış düşünüyor; ta öbür ucunda Sait Raci –arkadaşlarının şaireyn⁶ diyerek alay ettikleri iki genç şair– diğer bir şairin ayağına ip takmış sürüklüyorlar; biri –kısa, zayıf,⁷ kuru, öyle ki susuz bir yerde yetişmiş zannolunur– yanında boş kalmış bir sandalyeye eğilerek iki sandalye ötede sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha'nın idare memuru⁸ Ahmet Şevki'ye tevdi⁹ ettiği dertlerini dinlemek için kulak kabartıyor; kafaları buhar ile memlû¹⁰ olan bütün bu tehhür¹¹ eden kahveye intizâren¹² orada, şu perişan sofranın kenarında yarım kalmış sözleri ikmal¹³ ediyorlardı. Herkes söylüyor, hiç kimse dinlemiyordu. Bî-ahenk, bî-vezn aletlerden mürekkeb¹⁴ bir garîbe-i musikiye gibi mukaddemesiz,¹⁵ münthehasız,¹⁶ kırık, dökük muhavereler,¹⁷ çok içilmiş, çok yenmiş

1 Baştan başa.

2 Düzensiz hâl.

3 Vuruşların yorgunluğu.

4 Usancın karmakarışıklığı.

5 Burada uzunluktan kasıt saçların kulak hizasını biraz geçmesidir. Sarı saçlardan kasıt ise bugünkü anlamda sarı değil, metnin sonrasında da ifade edileceği gibi kumral renktir.

6 İki şair.

7 Zayıf.

8 Bugün gazetelerin yazı işleri müdürlüğüne denk gelen pozisyon.

9 Emanet.

10 Dolu.

11 Gecikme.

12 Bekleme.

13 Tamamlama.

14 Oluşma.

15 Başlangıç.

16 Son.

17 Konuşma.

zamanlara mahsus bir adem-i ittirâd-ı efkâr...¹ bir cereyân-ı ser-serî-yi lisan...²

Ali Şekip elmasını soymuş idi, bozmayarak, sakatlamayarak çıkarmaya muvaffak olduğu kabuğu karşıda şaireynin arasına fırlattı:

– Raci! Seni çatlattım!... dedi.

Onlar lakırdılarını kesmediler, Raci diyordu ki:

– Bak netice-i fikrimi söyleyeyim. Onda tek bir şey var: Yalnız ben yazayım, benden başka kimse yazmasın, diyor!

– Demek: İnhisâr-ı edebiyat-ı Osmaniye!³ Sahib-i imtiyazı: Hüseyin Nazmi.

Raci gülererek sustuğu zaman bir aralık arkadaşı –parlak siyah gözlü, derin kırılmış gür sakallı bir genç– başıyla Ali Şekip’i işaret ederek sordu.

Demin ne diyordu?

İkisi de anlamamış idi; uzaktan vakayı takip eden kısa, kuru çocuk –Saip– yanlarına yaklaştı, yere düşen [3] elma kabuğunu bir ucundan tutarak gösterdi, izâh-ı nükte etti: Rivayetine nazaran⁴ meyvaların kabukları öyle tamam soyulursa şeytan çatlarmış!⁵ O, Ali Şekip’in latifesi pek parlak buluyor, kırık kırık çirkin asabi bir kahkaha ile gülüyordu. Şaireyn bundan zevk alamadılar, Raci:

– Puf!.. dedi. Soğuk!. Tahtessıfır⁶ 30!.. Şunu *Mir’at-ı Şuun*’un bir sahifesinde bilâ-imza⁷ neşretseler herkes Ali Şekip’in olduğuna yemin ederdi.

Ser-muharrir işitmedi. Kendi kendisine:

– Şimdi de ötekini çatlatmalı! diyordu.

Ötede idare memuru –kısa, şişman; bıyıkları seyrek, o kadar ki yolunmuş zannolunur, yanakları kıpkırmızı, öyle ki berber saka-

1 Fikirlerin düzensizliği.

2 Dilin düzensiz hareketi.

3 Osmanlı edebiyatının tekeli.

4 Göre.

5 Elmanın kabuğunu hiç koparmadan soymadan bahsediyor. Eğer bunu yapabilirsen dileğinin tutacağına inanılır. Meyhane masalarında yaygındır.

6 Sıfırın altı.

7 İmzasız.

lından nişane bırakmamak için derisini soymuş kıyas edilir; hiçbir sinne¹ sığmaz bir yaşta; bir âdem ki yürürken yuvarlanıyor, otururken gömülüyor denebilir– şairlerin fırkasına döndü, kendisi ile eğlenmişler zannıyla:

– Ahmet Şevki Efendi'nin burada olduğu unutulmamalı. dedi. İşitenler güldüler, idare memurunun kendisinden bahsederken Ahmet Şevki Efendi demesinden herkes hoşlanırdı.

Elleri ceplerinde düşünen Ahmet Cemil hafifçe dönerek dudaklarının arasından bir şey söyledi, fakat işitilemedi.

Bu aralık kısa, zayıf,² kuru çocuk şairlerin yanından ayrılmış; tekrar sahib-i imtiyazın serâirine³ rağbet göstermiş idi. Bu sırada Hüseyin Baha Efendi matbaa müdür-i umûrundan⁴ bahsederek ve muhatabının bir sözüne cevap vererek diyordu ki:

– Ne?.. İstikamet ha?.. Hay saf-derun⁵ hay! Elini versen parmaklarını eksik bulursun.

Bu aralık Ali Şekip:

– Kahve!... diye bağırırdı. Kahve içmeyecek miyiz?.. Kahve!..

O zaman, birden herkes bir şey noksan olduğunu, ona intizar⁶ orada kaldıklarını tahattur⁷ ettiler, yedi ses bir nakarat gibi tekrar etti:

– Kahve!.. Kahve!..

Sahib-i imtiyaz –Hüseyin Baha Efendi kendi isminden ziyade sıfatının unvanıyla müsemâmâdır–⁸ sahib-i imtiyaz parmağıyla uzak-tan kahve getiren uşağı gösterdi. Bütün bu çılgın çocuklar ayaklarını vurarak, çırpınarak, bağırarak nakarâtı tekrar ediyorlardı:

– Kahve!.. Kahve!..

Eğlenmeye, gülmeye, bağırmaya vesile [4] arayan bu gençler hep alkışladılar, güya bu gece neşvelerine⁹ şu bir fincan kahve ile

1 Yaş.

2 Zayıf.

3 Sırlar.

4 İdari işler müdürü.

5 Kolay kandırılabilen.

6 Bekleme.

7 Hatırlama.

8 Bilinme.

9 Neşe.

bir hüsn-i hâtîme¹ vereceklerdi.

Fincanları kapıştılar, kimisi ayakta durarak, kimisi bir sandal-
yenin kenarına ilişerek kahvesini içmeye başladı. Tepsinin üstün-
de yalnız bir fincan fazla kalmış idi. Uşak mütereddidâne etrafına
baktı, ta ötede hâlâ o vaziyette düşünen Ahmet Cemil'i gördü, yak-
laşarak dedi ki:

– Kahve sizin mi?

Ahmet Cemil, dalgın bir tavırla cevap verdi:

– Zannederim.

Sonra birdenbire doğruldu, elini fincanına uzatarak biraz öte-
de hâlâ Hüseyin Nazmi'yi, refiki² Sait'le çekiştirmekte devam eden
Raci'ye döndü, kuru bir sesle:

– Demin Hüseyin Nazmi için bir şey söylüyordunuz? dedi; o bu-
rada bulunsaydı ne cevap verirdi, bilmem, fakat öyle zannediyo-
rum ki sadece bir hande³ ile iktifa⁴ ederdi.

Ahmet Cemil'in ağzından bu söz bir çırpıda bilâ-tereddüd⁵ çık-
mış idi, Raci vehleten⁶ bu tarzda muhatap oluşuna tahayyür⁷ etmiş
gibi göründü, sonra cevap vermek istedi:

– *Gencine-i Edeb*⁸ ser-muharririni –bu sıfatı bir edâ-yı istihfâf-
kârâne⁹ ile söyledi– herkesin sizin kadar takdir etmesi lazım gel-
mez. Siz birbirinizin yazdığını anlarsanız herkesin de sizin gibi an-
lamasına bir lüzum göremiyorum.

Şimdi herkes sükût etmiş idi. Havanın içinde sanki bir şimşek
çakmış, bir fırtınanın tutuşmak üzere olduğunu ihtar etmiş idi.

Sait boş fincanını sofraya koydu, Ali Şekip sekizinci elmanın ka-
buğunu tam çıkarmaktan sarf-ı nazar¹⁰ etti. Hüseyin Baha Efendi

1 Güzel son.

2 Arkadaş.

3 Gülümseme.

4 Yetinme.

5 Tereddütsüz.

6 İlk önce.

7 Şaşırma.

8 *Gencine-i Edeb*, edebiyat hazinesi anlamına gelir. Burada, bilimlerin serveti anlamı-
na gelen *Servet-i Fünûn* dergisine gönderme yaptığı düşünülebilir.

9 Küçümseyici tavır.

10 Kaçınma.

daha iyi dinleyebilmek için burnunun üstünden daima düşen göz-
lüğünü büsbütün salıverdi. Kuru, kısa, zayıf çocuk biraz daha yak-
laştı... Herkes Ahmet Cemil'in başlamasına intizar ediyordu, bu
uzun sarı saçlı genç hepsince fitrat-ı harikulâdeye¹ malik olmak
üzere tanılır,² o söze başlarken herkes bir hiss-i hürmetle sükût
ederdi. Fakat hepsi ümitlerinde aldandılar, o bekledikleri fırtına
patlamadı; Ahmet Cemil hâlâ düşünmekte devam ediyormuşçası-
na tam bir sükûn-ı tâmm-ı lisan,³ bir itidâl-ı azîm-i tavr⁴ ile dedi ki:

– Bu tarz muhakeme, bilmem makbul olabilir mi? Sizin meslek-i
edebinize⁵ –şu son kelime Ahmet Cemil'in ince dudakları biraz ba-
sılarak müstehziyâne⁶ telaffuz olundu– herkes [5] gibi ben de vâ-
kıfım.⁷ Bunu istibâd⁸ etmek, garip bulmak şöyle dursun hatta ak-
sine delalet⁹ edecek bir şey görsem, emin olunuz ki inanmak iste-
mem. Sizi gücendirmek fikrine hizmet etmeyerek temin ederim ki
zaten size tebdil-i meslek¹⁰ ettirmeye kalbimde bir hâhiş-i cüz'¹¹ bi-
le yoktur. Ne olur, varsın bizi muhakkar¹² tutan o kadar arkadaşlar
içinde şair Raci de bulunsun... Bugün *Gencine-i Edeb*'in iki bin nü-
ha satılışına Hüseyin Nazmi sebeptir diyorlar.

Raci'yi hiçbiri sevmezdi, bir tebessüm-i sâri¹³ bütün dudakları
dolaştı, herkeste bu sözlerden bir hazz-ı latif uyanıyor idi. Raci is-
tihfâfkârâne¹⁴ bir nazarla¹⁵ cevap vermeye çalışıyordu.

1 Harikulade yaratılış.

2 Halit Ziya, birçok eserinde bugün tanınır şekilde yazdığımız kelimeyi tanılır ola-
rak yazmıştır.

3 Tam bir sessizlik.

4 Büyük bir soğukkanlılık.

5 Edebiyat anlayışı.

6 Alay edercesine.

7 Bilme.

8 Uzak bulma.

9 İşaret.

10 Yol değiştirme.

11 Küçük bir heves.

12 Aşağılama.

13 Birinden diğerine yayılan tebessüm.

14 Küçümser bir tarzda.

15 Bakış.